

ISSN 1640-6818

ZESZYTY NAUKOWE

N

NR 722

EKONOMICZNE PROBLEMY USŁUG NR 95

USŁUGI W POLSCE 2012

TEORIA USŁUG

– FUNKCJONOWANIE SEKTORA USŁUGOWEGO

– KSZTAŁCENIE W USŁUGACH

Rada Wydawnicza

Adam Bechler, Tomasz Bernat, Anna Cedro, Urszula Chęcińska
Paweł Cięszczyk, Wojciech Downar, Piotr Michałowski
Małgorzata Ofiarska, Grzegorz Wejman, Dariusz Wysocki
Marek Górski – przewodniczący Rady Wydawniczej
Edyta Łongiewska-Wijas – redaktor naczelna Wydawnictwa Naukowego

Rada Naukowa

Frank Fichert – Fachhochschule Works Erenburger
Anders Henten – Aalborg Universitet København
Bernard F. Kubiak – Uniwersytet Gdański
Stanisław Owsiak – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Knud Erik Skouby – Aalborg Universitet København
Christian Wey – Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf

Recenzenci

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej czasopisma: www.wzicu.pl

Redaktor naukowy

Jacke Buko

Redaktorzy tematyczni

Barbara Iwankiewicz-Rak, Aleksander Panasiuk, Kazimierz Rogoziński

Redaktor statystyczny

Marcin Hundert

Sekretarz redakcji

Katarzyna Orfin

Redakcja językowa

Iwona Milewska

Korekta

Izabela Krupa

Opracowanie techniczne i skład

Adam Pawlicz

Wersja papierowa zeszytu jest wersją pierwotną

© Copyright by the University of Szczecin, Szczecin 2012

ISSN 1640-6818

ISSN 1896-382X

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIwersytetu SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 19. Ark. druk. 25. Format B5. Nakład 170 egz.

JAN SMUTEK – Migracje ludności na tereny podmiejskie a rozwój usług w obszarach metropolitalnych w Polsce w latach 2000–2010.....	203
MAGDALENA M. STUSS – Outsourcing personalny w sektorze usług.....	217
KAROL ŚLEDZIK – O firmach usługowych działających w gospodarce opartej na wiedzy.....	229
SŁAWOMIR ZAPŁATA – Systemowe zarządzanie ciągłością działania BS 25999 w działalności usługowej	241

KSZTAŁCENIE W USŁUGACH

MONIKA DOBSKA – Kształcenie w zakresie zarządzania a wymogi na rynku usług medycznych.....	255
ROMAN DORCZAK – Znaczenie systemu ewaluacji oświaty (SEO) dla poprawy jakości usług edukacyjnych.....	265
JAN FAZLAGIĆ – Kształtowanie kompetencji przywódczych w sektorze usług jako wyzwanie dla szkolnictwa wyższego.....	275
HANNA GOŁAŚ, MAŁGORZATA JASIULEWICZ-KACZMAREK, JOANNA KAŁKOWSKA, ANNA MAZUR, HANNA WŁODARKIEWICZ-KLIMEK – Wdrażanie i certyfikacja systemu zarządzania jakością na wydziale wyższej uczelni	291
HANNA GOŁAŚ, MAŁGORZATA JASIULEWICZ-KACZMAREK, JOANNA KAŁKOWSKA, ANNA MAZUR, HANNA WŁODARKIEWICZ-KLIMEK – Kształtowanie wewnętrznego systemu zapewnienia jakości w uczelniach wyższych.....	303
JOANNA KOŁODZIEJCZYK – Społeczne konsekwencje marketingu w edukacji.....	315
NATALIA PAWLAK, IZABELA KUDELSKA – Zastosowanie metod wspomagających proces kształcenia na uczelni wyższej	325
DANUTA KUNECKA, DOROTA PROCIAK – Standardy kształcenia w obszarze ekonomiki i zarządzania na kierunkach medycznych	337
KATARZYNA LECHOWICZ, MARCIN ŁUSZCZYK – Zmiany standardów kształcenia w szkolnictwie zawodowym w zakresie usług w Polsce.....	349

KATARZYNA LECHOWICZ

MARCIN ŁUSZCZYK

Politechnika Opolska

ZMIANY STANDARDÓW KSZTAŁCENIA W SZKOLNICTWIE ZAWODOWYM W ZAKRESIE USŁUG W POLSCE

Wprowadzenie

Jedną z poważniejszych konsekwencji obecnego kryzysu finansowego jest znaczący wzrost bezrobocia. W wielu wysokorozwiniętych krajach rozwiązania problemu poszukuje się wśród metod proponowanych przez Johna M. Keynesa, tj. poprzez zwiększenie wydatków państwa. Jego zdaniem, produkcja oraz zatrudnienie są determinowane wielkością popytu zarówno konsumpcyjnego, jak i inwestycyjnego. Zasadne jest zatem prowadzenie ekspansywnej polityki fiskalnej państwa, nawet kosztem wzrostu długu publicznego¹. Niestety, działania te doprowadziły do wyraźnego osłabienia finansów publicznych bez znaczącej poprawy sytuacji na rynku pracy. Wraz z podejmowanymi próbami wychodzenia gospodarek z kryzysu, pomimo utrzymującego się bezrobocia, pojawia się jednak popyt na wybrane grupy pracowników, w szczególności w sektorze usług. Obserwowane zjawisko stanowi wyzwanie dla instytucji regulujących rynek pracy oraz dla systemu edukacji.

Celem artykułu jest identyfikacja uwarunkowań kształtujących rynek pracy w Polsce oraz omówienie zasadniczych zmian w systemie edukacji zawodo-

¹ J.M. Keynes, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 28 i 117.

wej, wchodzących od września 2012 roku. Należy zauważyć, że w warunkach ciągłego deficytu pracowników wykwalifikowanych, bez istotnych korekt systemu kształcenia zawodowego trudno będzie sprostać potrzebom rynku, co jest przecież warunkiem niezbędnym do wejścia na ścieżkę wzrostu gospodarczego.

1. Determinanty zmian rynku usług w polsce

Postępujący proces globalizacji jest jedną z głównych przyczyn zmian na światowym rynku usług. Globalizację usług warunkuje:

- rosnący popyt na usługi,
- dezintegracja aktywności usługowej,
- prywatyzacja publicznego sektora usług,
- wdrażanie technologii komunikacyjnych².

Skutkiem „serwicyzacji” gospodarki jest rosnący od ponad 30 lat udział usług w tworzeniu PKB. W grupie państw wysokorozwiniętych udział ten przekroczył już 70%³.

Wpływ na kształt rynku usług ma również osłabienie światowej gospodarki. Okazuje się jednak, że polski rynek pracy po 4 latach kryzysu pozostaje we względnie dobrej kondycji. W 2010 roku bezrobocie ukształtowało się na poziomie 9,6%, co dało wynik nieznacznie lepszy niż w całej Unii Europejskiej (9,7%)⁴. W najtrudniejszej sytuacji w tym względzie są Hiszpania (20,1%), Estonia (16,9%), Litwa (17,8%) i Łotwa (18,7%). Polska na tym tle wypada wyjątkowo dobrze. Co więcej, w 2012 roku jest prognozowany stopniowy wzrost popytu na pracę i wzrost przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej o 1,3% w porównaniu z rokiem poprzednim⁵. Niebagatelny wpływ na poprawę sytuacji na rynku pracy ma ożywienie gospodarcze. Wzrost gospodarczy w Polsce w 2010 roku wyniósł 3,9% i był wyższy o ponad 2% w porównaniu z wynikami osiągniętymi w roku 2009. Ponadto wstępne szacunki wskazu-

² K.A. Kłosiński, *Światowy rynek usług w początkach XXI wieku*, PWE, Warszawa 2011, s. 49.

³ A. Wróbel, *Międzynarodowa wymiana usług*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 61.

⁴ *Statistical Annex of European Economy*, Autumn 2011, European Commission, Directorate General ECFIN, s. 34–35.

⁵ *Założenia projektu budżetu państwa na rok 2012*, Rada Ministrów, Warszawa 2011, s. 0.

ją, że PKB w 2011 roku był realnie wyższy o 4,3% w porównaniu rokiem poprzednim⁶. Rezultaty te stanowią zarazem jedne z lepszych wyników w całej UE.

Wpływ na pozytywny obraz rynku pracy w Polsce mają przypuszczalnie także zdecydowanie niższe niż przeciętnie w UE wynagrodzenia pracowników. W Polsce w 2008 roku wyniosły one 10 787 euro rocznie, podczas gdy w Danii było to rekordowe 55 001 euro, w Holandii 43 146 euro, w Niemczech 41 400 euro⁷. Z uwagi na utrzymujące się w Polsce bezrobocie, wyższe niż uznawane za naturalne, siła przetargowa pracowników w negocjacjach płacowych jest w dalszym ciągu niewielka. Z tego powodu, mimo stosunkowo niskich płac przeciętnych w gospodarce narodowej, wynagrodzenia w sektorze prywatnym w zasadzie nie rosną⁸.

Czynnikiem poprawiającym statystyki rynku pracy w Polsce może być również notowane wysokie zatrudnienie w rolnictwie. Nie znajduje ono jednak uzasadnienia w produkcji realizowanej w tym dziale gospodarki narodowej. Wartość produkcji globalnej rolnictwa w Polsce w 2010 roku wyniosła 18,2 mld euro, natomiast zatrudnienie w rolnictwie w 2010 roku aż 2087 tys. AWU⁹, tj. 13,0% ogółu zatrudnionych w gospodarce narodowej¹⁰. Zupełnie odmiennie kształtowała się sytuacja w krajach wysokorozwiniętych. W UE-15 w 2010 roku produkcja o wartości 294,8 mld euro w rolnictwie wytworzona została nakładem 5374 tys. AWU¹¹.

Statystyki bezrobocia w Polsce poprawi przypuszczalnie prognozowany w najbliższych latach spadek podaży pracy. W latach 2011–2012 zmaleje aż o 250 tys. liczba osób w wieku produkcyjnym. Tego, w rzeczywistości negatywnego zjawiska, nie skompensuje ani wzrost aktywności zawodowej, ani

⁶ *Produkt krajowy brutto w 2011 r. Szacunek wstępny. Notatka informacyjna*, GUS, Warszawa 2012, s. 1.

⁷ *Europe in figures. Eurostat yearbook 2011*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2011, s. 255.

⁸ *Założenia projektu...*, s. 6.

⁹ Roczna jednostka pracy (AWU) stanowi ekwiwalent czasu przepracowanego w ciągu roku w gospodarstwie rolnym przez 1 osobę pełnozatrudnioną w rolnictwie.

¹⁰ *Mały rocznik statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2010, s. 134.

¹¹ *Agriculture and fishery statistics*, 2011 ed., Publications Office of the European Union, Luxembourg 2011, s. 34–39.

wydłużenie wieku emerytalnego¹². Co więcej, niekorzystne tendencje rynku pracy pogłębia się wskutek trwającej stale migracji.

Niezależnie od wielkości i specyfiki bezrobocia na polskim rynku pracy, prowadzone badania pokazują, że we współczesnych gospodarkach problemem rynku pracy – zarówno w Polsce, jak i za granicą – wcale nie jest znalezienie wysoko wykwalifikowanej kadry inżynierskiej bądź menedżerów. Prowadzone regularnie badania wskazują, że od kilku już lat utrzymuje się niezaspokojony popyt na pracowników wykwalifikowanych (tab. 1).

Tabela 1

Zawody najtrudniejsze do obsadzenia w 2010 roku

Polska	Europa	Świat
wykwalifikowani pracownicy fizyczni	wykwalifikowani pracownicy fizyczni	wykwalifikowani pracownicy fizyczni
menedżerowie projektów	przedstawiciele handlowi	przedstawiciele handlowi
szefowie kuchni/kucharze	technicy	technicy
kierowcy	kierowcy	inżynierowie
pracownicy sekretariatu, asystenci	pracownicy księgo-wości i finansów	pracownicy księgo-wości i finansów

Źródło: *Niedobór talentów 2011 – podsumowanie wyników dla Polski*, ManPowerGroup, <https://candidate.manpower.com>, 3.05.2012.

Trafność raportu potwierdzają statystyki GUS. Wprawdzie w trzecim kwartale 2011 roku bezrobocie wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (10,4%) było prawie dwukrotnie wyższe niż w grupie osób mających wykształcenie wyższe (5,5%)¹³. W szarej strefie w 2010 roku dominowali pracownicy z wykształceniem co najwyżej zasadniczym zawodowym (56,1% ogółu pracujących bez zgłoszenia), ale ich liczba stale maleje¹⁴. Coraz trudniej jest też o miejsca pracy dla pracowników niemających żadnych kwalifikacji zawodowych, a w przypadku niektórych zawodów oczekuje się utrzymania

¹² *Założenia projektu...*, s. 8.

¹³ *Kwartalna informacja o rynku pracy. Notatka informacyjna*, GUS, Warszawa 2011, s. 11.

¹⁴ *Praca nierejestrowana w Polsce w 2010 roku*, GUS, Warszawa 2011, s. 23.

dotychczasowych tendencji spadkowych. Dotyczy to przede wszystkim zawodów rolniczych oraz przemysłu ciężkiego¹⁵.

Istnieją zatem przesłanki do zwrócenia uwagi na system kształcenia zawodowego. Brak odpowiedniej w stosunku do potrzeb rynku korekty systemu kształcenia może spowodować lukę pokoleniową w wybranych zawodach, której wypełnienie będzie niezwykle trudne i kosztowne, a nawet tragiczne w skutkach. Bolesnym dowodem na to jest katastrofa kolejowa, która wydarzyła się 3 marca 2012 roku w Szczekocinach. Komentując to wydarzenie, Jerzy Oleszak stwierdził: „zlikwidowano wszystkie szkoły średnie kolejowe (...) kolej stała się biznesem, który musi się zbilansować, na którym trzeba zarobić. Kwestie organizacji pracy, kwestie szkolenia, niestety, pozostają na dalszym planie”¹⁶.

Warto przypomnieć, że już podczas II Międzynarodowego Kongresu UNESCO w kwietniu 1999 roku zwrócono uwagę, że jednym z najważniejszych zadań, jakie stoją u progu XXI wieku, jest „formowanie nowych partnerskich stosunków między systemem edukacji a środowiskiem pracy, zapewniających synergię wszystkich sektorów kształcenia, przemysłu i ekonomiki”¹⁷, przy czym we współczesnym świecie coraz większą rolę odgrywają procesy serwicyzacji życia gospodarczego. Zjawisku temu sprzyja wyczerpywanie się warunków do uzyskania zakładanej stopy zwrotu z zainwestowanego kapitału w tradycyjnych obszarach wytwórczości, dlatego dynamiczny rozwój sfery usług może być bodźcem dalszego wzrostu gospodarczego¹⁸.

Konieczność reform systemu kształcenia została zauważona także w polskiej Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015. Podkreślono konieczność promocji rozwoju kapitału intelektualnego, tworzenia sprzyjających warunków dla ciągłego podnoszenia kwalifikacji, awansu zawodowego i społecznego osób uzdolnionych oraz wzrost aktywności i mobilności społeczno-zawodowej lud-

¹⁵ B. Baraniak, *Edukacja w przygotowaniu człowieka do pracy zawodowej*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2008, s. 21.

¹⁶ Wypowiedź J. Oleszaka ze Związku Zawodowego Dyżurnych Ruchu PKP z 5.03.2012 r., www.interia.tv, 6.03.2012.

¹⁷ M. Tanaś, *Kształcenie ustawiczne i dokształcanie mostem ku przyszłości*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1998, nr 3–4, s. 255–264.

¹⁸ A. Herman, *Tworzenie wartości w nowej gospodarce usług*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2006, nr 12, s. 3–7.

ności¹⁹. Realizacja tak sformułowanego zadania wymaga zharmonizowania systemu kształcenia z rynkiem pracy, w tym także przywrócenie znaczenia edukacji zawodowej poprzez ścisłą współpracę z pracodawcami²⁰.

Należy również podkreślić aktualne prace nad dopasowaniem szkolnictwa zawodowego w krajach Unii Europejskiej do charakteru postępu gospodarczego i zmieniających się potrzeb społeczeństwa²¹. Z tego powodu reforma edukacji zawodowej powinna zapewnić ujednolicenie poziomów kształcenia oraz standaryzację szkolnictwa. Przebudowany system kształcenia zawodowego powinien także sprostać wymaganiom wynikającym z krajowych oraz europejskich prognoz w zakresie potrzeb ilościowych i jakościowych siły roboczej, a tym samym przyczynić się do zrównoważenia rynku przy możliwie wysokim poziomie zatrudnienia. Wreszcie młodzież zdobywająca teraz kwalifikacje będzie za kilka lat starała się zdobywać posady w zawodach, które jeszcze nie są precyzyjnie zdefiniowane. Rozwój sektora usług może być zatem szansą na ograniczenie w przyszłości bezrobocia²², tym bardziej że już teraz sektor usług tworzy dwie trzecie ogółu miejsc pracy²³.

Wprowadzenie standaryzacji szkolnictwa zawodowego powinno sprzyjać zwiększeniu mobilności pracowników, pozwolić możliwie szybko uzupełnić im brakującą wiedzę oraz ułatwić poszukiwanie pracy za granicą. Z punktu widzenia konsumentów ma ono zapewnić poprawę jakości i dać gwarancję jednakowego poziomu świadczonych usług, zaś państwu ułatwić regulację poziomu zatrudnienia, ograniczając tym samym zjawisko wykluczenia społecznego.

Reforma edukacji zawodowej w obszarze usług ma również niebagatelny wpływ na stan rozliczeń Polski z partnerami handlowymi. Od lat utrzymuje się dodatnie saldo usług w bilansie płatniczym Polski (3,1 mld USD w 2010 ro-

¹⁹ *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006, s. 26.

²⁰ *Ibidem*, s. 44.

²¹ Deklaracja Kopenhaska – Deklaracja Europejskich Ministrów ds. Kształcenia Zawodowego i Szkoleń oraz Komisji Europejskiej w sprawie zwiększonej współpracy europejskiej w dziedzinie kształcenia zawodowego i szkoleń, Kopenhaga 29–30.11.2002.

²² J. Radkowska, K. Radkowski, *Marketing usług w teorii i praktyce*, Stowarzyszenie „Wspólnota Akademicka”, Legnica 2006, s. 17.

²³ G. Rosa, *Struktura i przeobrażenia współczesnego sektora usług*, w: *Współczesna ekonomika usług*, red. S. Flejterski, A. Panasiuk, J. Perenc, G. Rosa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 64.

ku²⁴), a polscy pracownicy i świadczone przez nich usługi są z reguły pozytywnie oceniane za granicą.

2. Założenia reformy kształcenia zawodowego

Mając na uwadze przedstawione oczekiwania oraz prognozy zmian rynku pracy, podjęto w Polsce decyzję o wprowadzeniu w życie kolejnej już reformy systemu kształcenia zawodowego. Na mocy „ustawy zmieniającej”²⁵ reorganizacji ulegną zarówno szkoły, w których może odbywać się kształcenie, jak i same zawody, których uzyskanie będzie wiązało się z posiadaniem określonych kwalifikacji. Według nowych zasad do szkół prowadzących kształcenie zawodowe będą zaliczane: dla absolwentów gimnazjów trzyletnia zasadnicza szkoła zawodowa i czteroletnie technikum, a dla osób mających wykształcenie średnie – szkoła policealna o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku oraz trzyletnia szkoła specjalna przysposabiająca do pracy. Przewidziano również możliwość uczestnictwa w kwalifikacyjnych kursach zawodowych, które dawałyby możliwość szybszego przekwalifikowania dorosłych pracowników, zgodnie z oczekiwaniami rynku²⁶.

Ponadto podmioty pełniące funkcje oświatowe i wychowawcze są zobowiązane uwzględnić wytyczne dotyczące podstaw programowych oraz ramowych planów nauczania. Wynikają one z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół²⁷. Rozporządzenie stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art. 24

²⁴ *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 241.

²⁵ Ustawa z 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (DzU 2011, nr 205, poz. 1206).

²⁶ *Ibidem*, art. 1.

²⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DzU 2009, nr 4, poz. 17).

ust. 1 ustawy z 7 września 1991 roku o systemie oświaty²⁸ w brzmieniu nadanym art. 1 pkt 17 lit. a tiret drugi „ustawy zmieniającej”²⁹.

Niestety, wdrażana reforma przewiduje likwidację techników uzupełniających, co może spowodować utrudnienia dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, którzy będą chcieli doskonalić umiejętności zawodowe. Ponadto ten rodzaj szkół stanowił efektywną ścieżkę do kolejnego etapu edukacji w uczelni wyższej. W miejsce techników uzupełniających proponuje się natomiast licea ogólnokształcące dla dorosłych, w których może brakować możliwości nauki zawodu³⁰. Z kolei decyzja o likwidacji liceów profilowanych³¹ spotyka się z przychylnymi opiniami. Placówki, zdaniem wielu, nie zaspokajały potrzeb ani w zakresie kształcenia ogólnego, ani na poziomie zawodowym, przez co utraciły zainteresowanie uczniów. Zjawisko to potwierdzają statystyki. W roku szkolnym 2005/06 funkcjonowało 1530 liceów profilowanych, natomiast w następnym pięcioleciu zlikwidowano ich aż 901³². Jednakże jednoczesna likwidacja zarówno techników uzupełniających, jak i liceów może spowodować dalszą deprecjację szkolnictwa zawodowego, która będzie tym szybsza, im większe przeobrażenia dokonają się w gospodarce.

Jednym z elementów reformy szkolnictwa zawodowego jest również nowa podstawa programowa, w ramach której zostaną uwzględnione cele, zadania oraz efekty kształcenia w poszczególnych zawodach i związane z nimi kwalifikacje³³. Nowa podstawa programowa obejmuje efekty kształcenia wspólne dla zawodów w ramach obszaru kształcenia podbudowanego do kształcenia w zawodzie lub grupie zawodów, efekty kształcenia właściwe dla każdej kwalifikacji wyodrębnionej w danym zawodzie, jak również warunki realizacji kształce-

²⁸ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 19 listopada 2004 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty (DzU 2004, nr 256, poz. 2572 z późn. zm).

²⁹ Ustawa z 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (DzU 2011, nr 205, poz. 1206).

³⁰ *Ibidem*, art. 8.

³¹ *Ibidem*, art. 7.

³² M. Kabaj, *System kształcenia zawodowego i kierunki jego doskonalenia w warunkach integracji i wzrostu konkurencyjności*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2011, s. 24.

³³ Podstawy programowe stanowi zarazem wypełnienie zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady z 24 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz Urz UE C 111 z 6.05.2008) oraz postulatów strategii lizbońskiej w obszarze edukacji.

na w danym zawodzie, a także minimalną liczbę godzin kształcenia zawodowego³⁴. Do efektów kształcenia wspólnych dla wszystkich zawodów zaliczono zagadnienia związane z:

- bezpieczeństwem i higieną pracy,
- podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej,
- nauką języka obcego ukierunkowanego zawodowo,
- nabyciem kompetencji personalnych i społecznych.

Dla zawodów nauczanych na poziomie technikum będą to także kwestie dotyczące organizacji pracy małych zespołów.

Wyodrębnienie efektów kształcenia wspólnych dla wszystkich zawodów pozwoli na uniknięcie powtarzania się przedmiotów w przypadku zamiaru przekwalifikowania się lub uzyskania dodatkowych kwalifikacji³⁵.

Nowa podstawa programowa będzie obowiązywać od 1 września 2012 roku, przy czym w okresie przejściowym wdrażania podstawy programowej, tj. w roku szkolnym 2012/2013, będzie obowiązywać w klasach pierwszych nowy ramowy plan nauczania, a w pozostałych klasach dotychczasowy ramowy plan nauczania. Odpowiednio w roku 2013/2014 nowy ramowy plan nauczania będzie obowiązywał w klasach pierwszych i drugich, natomiast w klasach trzecich – dotychczasowy ramowy plan nauczania³⁶. Ustawodawca umożliwia szkołom opracowywanie własnych programów nauczania, do których wprowadzić można także dodatkowe przedmioty uzupełniające. Zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego są określone w programach nauczania dla poszczególnych zawodów.

W klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego wyodrębniono następujące obszary: administracyjno-usługowy, budowlany, elektryczno-elektroniczny, mechaniczny i górniczo-hutniczy, rolniczo-leśny z ochroną środowiska, turystyczno-gastronomiczny, medyczno-społeczny, artystyczny³⁷.

³⁴ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 7 lutego 2012 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach (DzU 2012, nr 10, poz. 184).

³⁵ Uzasadnienie do Rozporządzenia w sprawie podstawy programowej, s. 5, www.men.gov.pl, 11.04.2012.

³⁶ § 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008.

³⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (DzU 2012, nr 10, poz. 7).

Ponadto w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej³⁸ w ośmiu obszarach kształcenia sklasyfikowano 200 zawodów, w ramach których wyodrębniono 251 kwalifikacji, w tym:

- 23 zawody obejmujące 3 kwalifikacje,
- 72 zawody obejmujące 2 kwalifikacje,
- 98 zawodów obejmujących tylko jedną kwalifikację,
- 7 zawodów artystycznych, dla których nie określono kwalifikacji.

W nowych planach nauczania uwzględnia się minimalną liczbę godzin obowiązkowych w danym etapie edukacyjnym, ale także godziny dodatkowe, które pozostawia się do dyspozycji dyrektorowi szkoły na realizację zajęć, o których mowa w ust. 4, z uwzględnieniem art. 42 ust. 2 pkt 2 ustawy z 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela³⁹. Ramowe plany nauczania obejmą również zajęcia religii i etyki, wychowania do życia w rodzinie, języka mniejszości narodowej i etnicznej lub języka regionalnego, a także zajęcia z nauki własnej historii i kultury oraz zajęcia sportowe w oddziałach i szkołach sportowych oraz szkołach mistrzostwa sportowego. W rozporządzeniu uwzględniono ponadto pomoc psychologiczno-pedagogiczną oraz możliwość zorganizowania zajęć edukacyjnych rozwijających zainteresowania uczniów.

Tak szeroki zakres kształcenia w szkołach zawodowych budzi uzasadnione obawy, tym bardziej że wbrew deklaracjom poprawy jakości kształcenia zawodowego twórcy reformy założyli wzmocnienie i rozszerzenie kształcenia ogólnego. W zasadniczych szkołach zawodowych minimalna liczba godzin na kształcenie zawodowe wyniesie jedynie 1100, a w technikach – 1350 godzin⁴⁰. Jako uzasadnienie prezentuje się pogląd, że „edukacja w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe będzie zamykała rozpoczęty w gimnazjum cykl kształcenia ogólnego”⁴¹. Z tego powodu dla zasadniczej szkoły zawodowej,

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ DzU 2006, nr 97, poz. 674, z późn. zm.

⁴⁰ Wielkość subwencji oświatowej nie zależy od liczby zrealizowanych godzin, ale m.in. od liczby kształconych uczniów (Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 20 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2012, DzU 2011, nr 288, poz. 1693). Trudno zatem zakładać, że organy prowadzące placówki kształcenia zawodowego będą skłonne realizować program znacząco przekraczający minimum godzinowe. Wiązałoby się to z koniecznością ponoszenia dodatkowych kosztów.

⁴¹ *Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Założenia projektowanych zmian*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010, s. 14.

l ców ogólnokształcących i techników określono zbliżony katalog przedmiotów ogólnokształcących. Takie rozwiązanie w praktyce oznacza skrócenie kształcenia zawodowego i przedłużenie kształcenia gimnazjalnego o rok w szkołach zawodowych⁴². Nie gwarantuje też pozyskania oraz utrwalenia bogatego zasobu wiedzy ogólnej, ponieważ proces ten wymaga znacznie większej pracy dydaktycznej, co jest już realizowane w liceach ogólnokształcących.

W efekcie „w końcowym okresie kształcenia, po potwierdzeniu przez uczniów kwalifikacji zawodowych, szkoła zobowiązana jest zorganizować 4-tygodniową praktykę zawodową w przedsiębiorstwach”⁴³. Zaplanowanie tak znikomego kontaktu ucznia z rzeczywistymi warunkami panującymi w przedsiębiorstwach spowoduje, że polscy absolwenci będą gorzej przygotowani od swoich rówieśników z innych krajów UE, gdzie praktyczna nauka zawodu trwa z reguły dwa lata⁴⁴.

Podsumowanie

Wszystkie prowadzone w ramach reformy działania, które polegają na dostosowaniu efektów, jakości i atrakcyjności kształcenia w Polsce do ewoluującego rynku usług, należy oceniać pozytywnie. Negatywnie jednak trzeba postrzegać dążenie twórców reformy do utrzymania stosunkowo dużej liczby godzin przeznaczonych na kształcenie ogólne. Szczególnie w zasadniczych szkołach zawodowych należałoby raczej zwrócić większą uwagę na teoretyczną i praktyczną naukę zawodu. Ponadto likwidacja niektórych typów szkół zawodowych zakłóci dotychczasową, znaną już ścieżkę podnoszenia poziomu wykształcenia. Konieczność kontynuacji nauki w liceach ogólnokształcących może również budzić wśród osób pracujących pewne obawy, zniechęcenie, a nawet skłonić do rezygnacji z planów kontynuacji kształcenia.

Jak pokazują doświadczenia, najlepsze rezultaty w zakresie przygotowania zawodowego młodzieży osiągnięto w krajach, które przyjęły dualny system kształcenia. Kraje te, jak np. Austria, Niemcy, Szwajcaria i Czechy, mogą po-

⁴² M. Kabaj, *System kształcenia zawodowego i kierunki jego doskonalenia w warunkach integracji i wzrostu konkurencyjności*, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2011, s. 22.

⁴³ *Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2011, s. 48.

⁴⁴ M. Kabaj, *System kształcenia...*, s. 23.

chwalić się nie tylko niskim bezrobociem wśród młodzieży, lecz także wysokimi nakładami na szkolnictwo zawodowe, ponieważ uczestniczą w nich władze publiczne, przedsiębiorstwa i uczniowie świadczący pracę. Ścisłe relacje pomiędzy pracodawcą, placówką edukacyjną i uczniem stwarzają również możliwości lepszej koordynacji kształcenia zawodowego i rynku pracy, ale przede wszystkim pozwalają na lepsze przygotowanie młodzieży do pracy⁴⁵. Niestety, autorzy reformy kształcenia w Polsce proponują wręcz odwrotne rozwiązania.

CHANGES OF STANDARDS OF EDUCATING IN THE VOCATIONAL EDUCATION IN A RANGE OF SERVICES IN POLAND

Summary

A significant rise in unemployment is one of serious consequences of the current financial crisis. However, it doesn't often include chosen groups of employees, in particular in the service sector. Being a result of the process of globalisation and servicization of economies the phenomenon constitutes challenge for institutions regulating the labour market and for an educational system. The development of the service sector can be a chance of curbing of the unemployment in the future.

The article contains the attempt of identifications of conditioning shaping the labour market in Poland and discussing the principles of reform of a vocational educational system. Unfortunately not all taken actions meet expectations of the market. Above all, reducing the amount of hours of the practical apprenticeship is a matter of concern.

Translated by Marcin Łuszczuk

⁴⁵ *Ibidem*, s. 72.